

Türkmen we pars dilleriniň söz baýlygy hakynda

Category: Kitapcy, Sözler, Türkmen dili

написано kitapcy | 23 января, 2025

Türkmen we pars dilleriniň söz baýlygy hakynda TÜRKMEN WE PARS DILLERINIŇ SÖZ BAÝLYGY HAKYNDA

Türkmen halkynyň goňşy döwletler bilen alyp barýan dostlukly gatnaşyklary pähimdar pederlerimiziň şu güne çenli dowam edip gelýän asylly däpleriniň biridir. Ýurdumyzyň goňşy Eýran Yslam Respublikasy bilen dostlukly gatnaşyklary ýylsaýyn täze basgançaklara çykýar. Köküni asyrlaryň çuňluklaryndan alýan türkmen we eýran halklarynyň dostlukly gatnaşyklary Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe täzeçe mana eýe bolýar. Ýakyn gatnaşyklaryň netijesinde, ikitaraplaýyn bähbitli hyzmatdaşlygyň çygry ylymdan medeniýete, ykdysadyýetden syýahatçylyga, sporta çenli giňelýär.

Berkarar döwrümüziziň bagtyýarlyk döwründe dünýäniň köp döwletleri bilen, şol sanda gadymdan goňşy döwlet bilen dostana gatnaşyklar yzygiderli ösdürilýär. «Türkmenistan – Beýik Ýüpek ýolunyň ýüregi» diýlip yglan edilen şu ýylda hem Türkmenistan bilen Eýran Yslam Respublikasynyň arasyndaky gatnaşyklaryň taryhynda ýatdan çykmajak ajaýyp wakalar bolup geçdi. Aşgabatda Eýran Yslam Respublikasynyň medeniýet günleriniň geçirilmegi, XIV ýöriteleşdirilen sergisiniň guralmagy we beýlekiler munuň aýdyň mysaldyr.

Dostluk-doganlyk gatnaşyklary, hyzmatdaşlyk, elbetde, dilden başlanýar. Biziň pederlerimiz, ylaýta-da, türkmen alymlary, nusgawy şahyrlarymyz gadymy goňşy halkyň dilini – pars dilini bilipdirler. Bu döp täze taryhy döwürde-de dowam etdirilýär. Häzirki wagtda ýurdumyzyň bilim ojaklarynda – Magtymguly adyndaky Türkmen döwlet uniwersitetinde, Döwletmämmet Azady adyndaky Türkmen milli dünýä dilleri institutynda pars dili hünär hökmünde we birnäçe ýokary, orta mekdeplerde ikinji daşary ýurt dili ýa-da ders hökmünde okadylýar, bu ugurdan

hünärmenler, terjimeçiler taýýarlanýar.

Türkmen-pars dil gatnaşyklary bu ata-baba goňşy iki halkyň taryhynyň gadymy bolşy ýaly, öz gözbaşyny asyrlaryň jümmüşinden alyp gaýdýar. Türkmen dilinde işjeň ulanylýan pars sözləri, pars diliniň sözlük düzümine giren türkmen sözləri az däldir. Häzirki wagtda bu gyzykly dilmaglumatlary degşirme, derňew arkaly anyklanylýar, ýüze çykarylýar. Çünki dil gatnaşyklary hem göýä halklaryň, ynsanlaryň biri-biri bilen bolan gatnaşyklary ýaly özara eriş-argaçdyr. Muňa türkmen we pars dilleriniň mysalyndan hem anyk görmek bolýar. Ine, şolaryň ilkinjileriniň biri hem nakyllardyr. Türkmen we pars dilinde sözme-söz diýen ýaly gurluşy hem manysy boýunça biri-birine gabat gelýän nakyllar bar. Geliň, käbir mysallara ýüzleneliň: Adam umyt bilen diri – Adäm (adam) be omid (umyt bilen) zende (diri) äst. Hereketde bereket – Bäräkät där häräkät äst. Hak söz ajy bolar – Härf-e häg (hak söz) tälh (ajy) äst. Nadan dostdan dana duşman ýagşydyr – Doşmân-e dana (dana duşman) beh (gowy) äz nadan dust (nadan dostdan).

Türkmen dilinde işjeň ulanylýan düýeguş, itüzüm, okýylan, balary, gyzył ary, aksakal, saryýag ýaly sözler, söz düzümleri pars dilindäki şol düşüňjeler bilen sözme-söz gabat gelýär: şotormorg (şotor – düýe, morg – guş) – düýeguş, sägängur (säg – it, ängur – üzüm) – itüzüm, tirmar (tir – ok, mar – ýylan) – okýylan, zämbur-e äsäl (zämbur – ary, äsäl – bal) – balary, zämbur-e sorh (zämbur – ary, sorh – gyzył) – gyzył ary, rişsefid (riş – sakal, sefid – ak) – aksakgal, rougän-e zärd (rougän – ýag, zärd – sary) – saryýag we başgalar. Türkmen we pars dillerinde käbir umumy sözləriň dürli many aňladýan halatlary hem bar. Mysal üçin, betnebis (türkmen) – gysganç, nebsewür, bädnefs (pars) – päli ýaman; betneşan (türkmen) – gelşiksiz, owadan däl, bädneşan (pars) – ýaramaz, pis diýen ýaly manylary aňladýar. Pars dilinde diňe bir manyny ýa-da çäklendirilen manylary aňladýan käbir sözler türkmen dilinde ençeme manyny berip bilýär. Mysal üçin, «hana» sözi pars dilinde jaý, bina, öý manylaryny berýän bolsa, türkmen dilinde bu söz has giň manylarda ulanylýar: kitaphana, dermanhana, derýanyň hanasy, pagtanyň hanasy, gözüň hanasy we başgalar. Bu

mysalyň hataryna nama sözüni hem goşmak bolar. Türkmen-eýran hyzmatdaşlygynyň ýokary derejede ösdürilmegi dil gatnaşyklarynyň we onuň meseleleriniň halk döredijiliginiň, edebi çeşmeleriň has içgin öwrenilmegine hem oňyn täsir edýär. Häzirki döwürde türkmen we pars dilleriniň ol ýa-da beýleki meseleleriniň degşirme derňewi boýunça ylmy işler alnyp barylýar. Bu ugurdan monografiýalar, okuw kitaplary, usuly gollanmalar, sözlükler taýýarlanýar. Halk hojalygynyň beýleki ugurlary bilen bir hatarda, medeniýet boýunça türkmen- -eýran hyzmatdaşlygyna hem aýratyn üns berilýär. Bu bolsa türkmen we pars halklarynyň dostluk-doganlygyny ösdürmäge, berkitmäge uly goşant bolar.

Gahryman Arkadagymyzyň halklaryň, döwletleriň arasynda ynsanperwer gatnaşyklary, hoşniýetli goňsuçylygy, özara bähbitli hyzmatdaşlygy ösdürmek, kämilleşdirmek, parahatçylygy gorap saklamak ugrunda alyp barýan öňdengörüjilikli daşary syýasaty özüniň ýokary netijesini berýär we ony dünýä jemgyýetçiligi doly ykrar edýär.

Bahar ATANYÝAZOWA,

Döwletmämet Azady adyndaky TMDDI-niň pars dili mugallymy.

Türkmen dili